

1/11 - 180
הרב חזקוני
26/11/2019
ל"ה א' א' תש"פ
כתב: הרב שמואל

פיטורי פועל מחמת אונס (או מכת מדינה)

- עיין בסוגייתנו עו: תני תנא קמיה דרב ומימרות רבא ורש"י שם.
ועיין בגמרא יוסף על הרי"ף (מו: באלפס) בביאורו לסוגייתנו. מהם הכללים העקרוניים
במקרה שלא יכלו לעבוד מחמת אונס.

נימוקי יוסף מסכת בבא מציעא דף ע"ז עמוד ב

לרפא ואתח מטרא פסידא דפועלים.
הגשמים שירדו הפסד פועלים הוא דלא יהיב להו מידי דאומר להם מזלכם גרם ושמעינן מהכא דכל
מילתא שהוא פשיעת דתרווייהו יד פועל על התחתונה דהא הכא דמשום שידעו פועלים דאי אתי מטרא
בליליא לא חזיא למרפק בה למחר ולא אתנו אמרינן אינהו דאפסידו אנפשייהו והלא בעל הבית ג"כ
ידע זה ולא אתני אלא כיון שהפועל בא להוציא מבעה"ב ידו על התחתונה וכן נמי היכא דלא הוי
פשיעה דחד מינייהו הוי פסידא דפועל מדתניא לקמן [דף ע"ז א] דפועל ששמע בחצי היום שמת לו מת
נוטל לפי מה שעשה ובמה שנשאר כיון שלא עשה אינו נוטל כלום הלכך לא משכחת פסידא דבעל
הבית אלא היכא דאיהו פשע ולא פועל והכי הוה הא דבסמוך:

לדוולא ואתא מטרא פסידא דפועלים.
דכיון דלא הוי פשיעה דבע"ה טפי מדפועלים והפועל תלוי שכירותו בעשיית פעולה א"כ כל שלא
עשה פעולתו פסידא דידיה הוא.

- עיין בסוגיית הגמרא לקמן ע"ט. ת"ר השוכר את הספינה וטבעה... אלא בספינה סתם ויין
זה... ואנא מיייתנא ספינתא. ועיין שם בקושיית התוס' בד"ה אלא.

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ע"ז עמוד א

תנו רבנן: השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך, רבי נתן אומר: אם נתן לא יטול, ואם לא נתן -
לא יתן. היכי דמי? אילמא בספינה זו, ויין סתם - אם נתן אמאי לא יטול? נימא ליה: הב לי ספינתא,
דאנא מיייתנא חמרא. אלא בספינה סתם ויין זה, אם לא נתן אמאי לא יתן? נימא ליה: הב לי הרוא
חמרא, ואנא מיייתנא ספינתא!

תוספות מסכת בבא מציעא דף ע"ז עמוד א

אלא בספינה סתם ויין זה אם לא נתן אמאי לא יתן לימא ליה הב לי חמרא ואנא מיייתנא ספינה -
...וקשה דאמאי יתן לו כלל מחצי הדרך שלא הלך אפילו כפועל בטל כיון שאירעו אונס הא אמרינן
לעיל (דף ע"ז). היכא דהשוכר אנוס דאתא מיטרא דא"צ להשקותה דהוי פסידא דפועלים ומשמע לעיל
דכל אונס שאירע לבעה"ב שלא היה לו לידע יותר מן הפועלים הוי פסידא דפועלים... ותירץ ריב"ן
דלעיל שהפועלים לא אבדו כלום רק שנתבטלו אין נותן להם כלום אבל הכא שהמשכיר הפסיד ספינתו
כפועל בטל מיהא אית ליה כיון שמוזמן לקיים תנאו.

- עיין בדברי רע"א שם על קושיית התוס' באר תרוצו על קושיית התוס'. בדבריו מונחת
הבנה אחרת ביחס לביטול מלאכה מחמת אונס.

רבי עקיבא איגר מסכת בבא מציעא דף ע"ז עמוד א

תד"ה אלא בספינה סתם וכו' משמע לעיל דכל אונס שאירע לבעה"ב שלא היה לו לידע יותר מפועל
הוי פסידא דפועל. ולא ידעתי מנין זה לתוס' מסוגיא דלעיל דלא מצינו דהוי פסידא דפועל וזולת באתא
מטרא דס"ל דהוי פשיעה דתרווייהו ול"ש לומר מזלך גרם רק פסידא דידי' שלא התנה דשכיח שיבא
מטר והו"ל להתנות אבל באונס גמור י"ל דאם אירע אונס בשל בעה"ב ופועל מצי אמר הא קאמינא
הוי פסידא דבעה"ב, ועיין בג"י לעיל בסוגיא שכ' ג"כ דה"ה דהיכא דלא הו"ל לתרווייהו לידע
והביא ראיה מהברייתא דחלה עבד או שמת לו מת דאין משלם לו כל שכרן, ע"ש. ותמוה לי מאוד

דשאני התם שאירע אונס בשל פועל ובעה"ב מצי אמר הא קאמינא וכן בהא דאגר אגירא לדולא ופסק נהרא בפלגי' דיומא ג"כ אין האונס בשל בעה"ב רק פועל שא"י למצוא מים להשקות אבל היכא שאירע אונס בשל בעה"ב והוא אונס דל"ש דלא הוי פשיעה י"ל דמזלא דבעה"ב גרים. ואף דאפשר לדחוק בכוננת תוס' מ"מ על ראיית הנ"י צע"ג.

ועלה עוד בדעתי לדחות קושי' התוס' החזקה והיינו דלעיל דאמר' פסידא דפועלים ואמר' מזליהו גרם היינו שאין שייך לומר מזלא דהבעה"ב גרים דמאי פסידא לו אם אינו משקה שדהו היום ישקה למחר ואינו דבר הפסד משא"כ הכא דנפסד ממון, אמנם זה ליתא כיון דנפסק לו שבטלם י"ל דהוא גופא דמזלא דהבעה"ב גרים שא"י להשקות שדהו ויצטרך לשכור ב' פעמים. ועיין.

מרדכי מסכת בבא מציעא פרק השוכר את האומנין רמז שנה

אלא ספינה סתם ויין זה אם לא נתן אמאי לא יתן מכאן פסק רבינו יואל היכא דמת הנער בחצי שנתו דיכול המלמד לתבוע כל שכרו דמצי למימר ליה הב לי בנך ואלמדנו... וכשחלה הבן לא שייך לומר תן לי הבן ואלמדנו דלא שייך למימר [*הכי] אלא היכא דמית עכ"ל. [הגה"ה] צ"ע לר"י וריב"ם דפי' אמאי לא יתן לכל הפחות החצי שהלך אבל מה שלא הלך לא יתן כדאמר לעיל אונס דלא שכיחא פסידא דפועל וגם לפי ריב"ן דפי' אמאי לא יתן הכל מחלק ומפרש הטעם משום (*דהמשיכה) [דהמשכיר] איכד ספינתו אבל לעיל גבי פועל לא איכד כלום רק שנתבטל ממלאכה ולכן לא יטול רק מה שעשה וא"כ גבי מלמד נמי שחלה הבן או מת דאונס דלא שכיחא לא יטול רק לפי מה שלמד עכ"ל.

ערוך השולחן חושן משפט סימן שלד סעיפים א' וד'

סעיף א

כבר נתבאר דכל אונס שאירע בהמלאכה עד שנתבטלה בין ששניהם היו יודעים שדרך האונס לבא או שניהם אינם יודעים הוי פסידא דפועל אבל אם בעה"ב יודע והפועל אינו יודע הוי פסידא דבעה"ב דפשע במה ששלחם והטעם דכיון שאין להטיל הפשיעה על הבעה"ב יותר מעל הפועל המוציא מחבירו עליו הראיה וידו על התחתונה... ואם שניהם לא ידעו כיון דגם הבעה"ב אנוס משמיא הוא דגזרי עליה דפועל שלא ירויח [נ"ל]:

סעיף ד

וכן השוכר את הפועל להשקות שדהו מזה הנגר שאצלה ופסק הנגר בחצי היום אם אין דרכו להפסיק או אפילו דרכו לפסוק אך גם הפועל יודע דרך הנגר הוי פסידא דפועל ואין בעל השדה נותן לו כלום אף על פי שגם בעה"ב יודע דרך הנגר הוזה אבל אם אין הפועל יודע דרך הנגר והבעה"ב יודע נותן לו שכרו כפועל בטל ודוקא כשפסק הנגר הקטן אבל פסקה הנגר הגדול שכל שדות העיר משקין ממנה הוי מכת מדינה ותמיד ההפסד על הבעה"ב [ט"ז] כמ"ש בס' שכ"א ושכ"ב בדין חוכר דמכת מדינה היא גזירה על בעלי השדות ואף שלא פשעו הם סובלים הנזק ולא הפועלים וכמו שבארנו שם במלמד שגזר המושל שלא ללמוד ע"ש ויש מי שחולק בזה ולא נתבררו דבריו אצלי ועוד יתבאר בסעיף י' בס"ד: